

*Нестеренко М.В.,
доцент кафедри психології*

*Замша А.В.,
науковий співробітник*

СОЦІАЛЬНІ СТЕРЕОТИПИ СПРИЙМАННЯ ЧУЮЧИМИ НЕЧУЮЧОЇ ЛЮДИНИ

Анотація

Розглянуто сутність соціальних стереотипів сприймання. Визначено основні складові стереотипу сприймання чуючими студентами нечуючої людини на базі аналізу близьких за змістом асоціацій, які складають загалом семантичне поле стереотипу. Розкрито зміслову ядро домінуючого стереотипу сприймання, яке впливає на оцінку чуючими нечуючих, а також визначає особливості поведінки у ситуаціях міжособистісної комунікації.

Ключові слова: чуюча людина, нечуюча людина, соціальні стереотипи сприймання, феномен «іншого» чи «інакшого», стереотипізація, комунікація, механізми

захисту.

Постановка проблеми. Нині вивчення особливостей та закономірностей процесів міжгрупового сприймання набуває значної актуальності. Передусім це пов'язано з посиленням

уваги до процесів соціальної взаємодії, соціальної комунікації, соціальної політики і т. ін. Дослідження особливостей міжгрупового сприймання між чуючими та нечуючими актуалізується у зв'язку з активізацією процесів взаємної інтеграції. Зокрема, нині все більш поширеним стає навчання слабочуючих і глухих дітей у загальноосвітніх школах, тобто поруч із чуючими дітьми. Крім того, увага чуючих людей до вивчення мови жестів (ЖМ) глухих, особливостей та досягнень культури нечуючої спільноти нашої держави також значно посилюється.

Проте, незважаючи на досить активні об'єднані тенденції у контактах між чуючими та нечуючими особами, досить часто процеси взаємодії супроводжуються певними труднощами.

Труднощами процесів взаємодії між чуючими та нечуючими людьми в різних ситуаціях комунікацій за характером мають як об'єктивні, так і суб'єктивні причини.

До об'єктивних труднощів відносять наступні чинники:

- Обставини, які пов'язані з функціонуванням пошкодженого аналізатору у нечуючих, що призводить до неможливості частково або повною мірою сприймати звуки, усне мовлення;
- рівнем розвитку мовної компетенції представників обох соціальних груп, що зумовлена різним рівнем опанування мовними системами, зокрема співвідношенням рівня володіння словесною та жестовою мовами;
- організаційними умовами, що супроводжують ситуацію комунікації (освітленістю, віддаленням, розташуванням комунікантів та ін.).

До суб'єктивних труднощів належать механізми, які зумовлені більшою мірою впливом особистісних стереотипів

поведінки, еталонами оцінки поведінки іншого, впливом авторитетів на ставлення між собою представників від різних груп, соціальних установок, емоційних станів, які виникають під впливом попередніх контактів та способів захисту від негативних переживань тощо.

З метою вирішення описаних чинників, що виникають або супроводжують процеси міжгрупової взаємодії перспективним є вивчення сутності та закономірностей впливу на характер взаємодії механізмів міжгрупового сприймання, зокрема, з вивченням змістових характеристик та особливостей впливу стереотипів сприймання.

Мета статті – визначити сутнісний зміст поняття соціальні стереотипи сприймання, охарактеризувати основні складові соціальних стереотипів сприймання чуючими студентами нечуючих людей на базі аналізу семантично близьких мовних асоціацій.

Завдання:

1. Визначити сучасне розуміння поняття «соціальний стереотип сприймання».
2. Схарактеризувати сутність психологічного механізму стереотипізації.
3. Виокремити сутнісні характеристики соціальних стереотипів сприймання чуючими студентами нечуючої людини.

Вивченням особливостей впливу власне соціальних стереотипів сприймання на взаємини між комунікантами (що представляють різні соціальні групи) зазвичай відбувалось в руслі соціальної психології (О. Клайнберг, Д. Майерс, А. Тешфел, Г. М. Андрєєва, Т. Г. Стефаненко та ін.), проте існують численні наукові дослідження, що представляють це

питання з точки зору соціології (Г. О. Брицький, М. В. Денисенко, Е. Б. Шестопал, В. А. Ядов та ін.) і політичної психології (А. Л. Андрєєв, Г. Г. Ділігенський, Д. В. Ольшанський та ін.)

Проблемою вивчення феноменології залежності процесу міжгрупового і міжособистісного сприймання від сутності та функціонування соціальних стереотипів присвячені роботи У. Ліпмана (1922), О. Клайнберг (1956), Дж. Джонс (1990), К. Дюкс (1993), Ф. Дейн (1993), Л. Вайтсман (1993), Дж. МакКрі (1994), А. Мільн (1994), Г. Бодехаусен (1994), А. Мадрид (1994), А. Тешфела (1996), Д. Майерса (1997), С. Теркель (1999), К. С. Дюваль (1999), Б. Вестон (1999), Б. Спіцберга (2002), В. А. Ядова (1975), Г. М. Андрєєва (1981, 1987), А. І. Донцова (1981), Т. Г. Стефаненко (1987) та ін. [1-8].

Дослідження феномену «соціальних стереотипів» необхідно провадити комплексно, що означає вивчати функції, сутнісний зміст, особливості формування та зміни соціальних стереотипів сприймання.

Еволюція поглядів на сутність «соціального стереотипу» пройшла декілька етапів зміни інтерпретації цього поняття. Власне вперше термін «соціальний стереотип» був введений у науковий обіг У. Ліпманом у книзі «Суспільна думка» (1922). Він визначав «соціальний стереотип» як сукупність міфічних уявлень про іншу групу або представника цієї групи, які від початку, в своїй основі були помилковими. Фактично стереотип тлумачився як «дезінформація». Таке визначення терміну зберігалося в науковій літературі до початку 50-х рр. ХХ ст. [8].

Зміна поглядів на сутність та значення «соціального стереотипу» пов'язана із науковими розробками американського дослідника О. Клайнберга, який висунув гіпотезу про існування

«зерна істини» у стереотипі. Тобто вчений вважав, що стереотип як такий має під собою і об'єктивну складову.

Згодом виникнення так званої гіпотези «контакту» спричинило зміну у тлумаченні поняття «соціальний стереотип» в бік якісного переважання в його основі реальної інформації про об'єктивні обставини. Така позиція пов'язана з переконанням, що за наявності сприятливих умов, які супроводжуються отриманням більшої та об'єктивнішої інформації, зміст стереотипу змінюється і стає більш адекватним за змістом.

Схожу позицію можна знайти і в працях вітчизняного вченого О. М. Леонтєва, який визначає стереотип як «...образ, який «вичерпується» із об'єктивної реальності...» [8].

Відповідно Т.Г. Стефаненко існує певна різниця між поглядами вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема, це виявляється в тому, що за кордоном «соціальний стереотип» вважали суб'єктивним поглядом на певну соціальну групу або її представника, не зумовленого об'єктивними характеристиками останнього та цілковито залежного від сприймаючого «стереотипізуючого» суб'єкта. Вітчизняні вчені (Г. М. Андрєєва, А. І. Донцова та ін.) інтерпретували «соціальний стереотип» як образ соціального об'єкта, який першочергово залежить від об'єктивних характеристик групи, яка піддається стереотипізації.

Проблема співвідношення у змісті стереотипу суб'єктивних та об'єктивних факторів є надалі актуальною і залишається невирішеною остаточно.

Змістова сторона стереотипу залежить як від реальних особливостей стереотипізованої так і стереотипізуючої груп, характеру їх стосунків (за Т.Г. Стефаненко) [8].

Серед основних характеристик стереотипів виокремлюються:

- 1) зміст (який визначається як результат, а не причина існуючих міжгрупових взаємин);
- 2) узгодженість (міра єдності уявлень членів однієї групи про іншу);
- 3) спрямованість (загальна міра схвальності стереотипів);
- 4) міра їх схвалення чи не схвалення.

Окремо виділяють ще такі характеристики як:

- 5) чіткість;
- 6) складність [8].

Окрім питання про співвідношення смислових складових та основних характеристик у стереотипі, увага дослідників зосереджувалась на вивченні значення стереотипів для життя людини у соціумі. Зокрема, Дж. МакКрі, А. Мільн і Г. Бодехаусен (1994) вважають, що соціальні стереотипи є простим способом встановити та підтримувати порядок у суспільстві, в якому відбувається взаємодія [2].

К. Дюкс, Ф. Дейн і Л. Вайтсман (1993), стверджують, що стереотипи визначаються їх адекватністю та відповідністю ситуації, вони інколи бувають корисні, а часом помилкові. Соціальні стереотипи, на думку вчених, забезпечують виникнення «робочої гіпотези», що виникає під впливом браку інформації, з метою зниження непевності наших суджень про людину, приписуючи їй відомі риси, що пов'язані з актуалізованим стереотипом [2].

За Дж. Джонс (1990), стереотип є актуалізованим доти, поки людина не отримає більше інформації про об'єкт, який вона піддала оцінці згідно існуючих у неї соціальних стереотипів сприймання. Чим більш стає індивідуальною

інформація, тим більш індивідуалізованим стає ставлення і тим менше, суб'єкт піддається впливам соціальних стереотипів.

За результатами досліджень проведеними С. Теркель і К. С. Дюваль (1999), постійне оцінювання відповідно до стереотипів сприймання, може призвести до формування упередженого ставлення та дискримінації. Упередження є складеним судженням, вірою або точкою зору про те, ким є собою людина або група людей, без достатніх на це підстав. Дискримінація інтерпретується як несправедливе, негативне ставлення до людей, що часто супроводжується нанесенням шкоди тим, хто належить до певної соціальної групи, за визначенням Б. Вестон (1999) [2].

Особливо значну вагу соціальним факторам у виникненні та поширенні стереотипів надавав А. Тешфел. Вчений інтерпретував механізм стереотипізації як категоризацію соціальних об'єктів, яка відрізняється від категоризації об'єктів фізичного світу саме впливом на неї стосунків між групами [4].

Отже, за своїм характером соціальні стереотипи виконують низку індивідуальних та соціальних функцій.

За У. Ліпманн до *індивідуальних функцій стереотипів* належить:

- систематизація (яка забезпечує узгодження, пояснення, знаходження причинно-наслідкового зв'язку між явищами, які відбуваються у процесі соціальної взаємодії);
- захист особистісних цінностей, а також цінностей референтної групи (що забезпечує сталість самооцінки, стійкість особистісних рис, що приймаються в собі та референтній групі, і визначають власну приналежність до певної групи) [8].

А. Тешфел зазначав, що необхідно виокремлювати наступні *соціальні функції стереотипів сприймання*:

-
- соціальна диференціація тобто встановлення відмінностей між групами;
 - тлумачення існуючого характеру стосунків між групами або між окремими членами різних соціальних груп; пошук причин і пояснення «складних» та «сумних» соціальних подій;
 - виправдання наявних взаємин між групами;
 - збереження існуючих взаємин [2].

Отже, існування механізму стереотипізації є одним із адаптаційних механізмів психіки людини, оскільки дозволяє їй знизити напругу, яка виникає під впливом існування «невідомого», «незрозумілого», а також виробити певні правила і принципи поведінки, прийнятні у більшості ситуацій міжособистісної чи міжгрупової взаємодії.

Зокрема, це співзвучне поглядам В. А. Горяніної (2002), яка зазначає, що актуалізація стереотипів пов'язана з виникненням психологічного супротиву, чим є відповідь на посилення тривоги, як реакції на нове та невідоме. Вчена зазначає, що механізм такої реакції має глибокі корені, антропологи цей феномен називають мізонеїзмом) [4].

Отже, при виникненні тривоги, виникає психологічний захисний механізм, який спрямований на подолання тривожності, шляхом формування певних інтерпретацій (оцінки) подій, а також патернів, відповідно до яких відбувається регуляція поведінки індивіда.

Досить часто, неефективний, з точки зору соціальної взаємодії, психологічний захист проявляється у двох формах.

По-перше, у різних формах директивної, маніпулятивної, агресивної, байдужої поведінки в ситуаціях соціальних контактів, коли домінуючим стає прагнення придушити активність іншої людини або групи. Така стратегія проявляється

у зверхності, знеціненні інших, в упевненості, що референтна група, до якої належить суб'єкт, є «кращою», «здоровішою», «вищою», часом це призводить до прагнення змінити «інших», відвести їх під власні «стандарти» тощо.

По-друге, у численних формах відрази, втрати, переривання контакту, безпомічності, жалю або стратегії уникнення, що ґрунтується на прагненні замкнутися у власному просторі та знайти захист від сильних почуттів, тривоги, невідомого, у колі та переконаннях значимих авторитетів, що характерний для позиції жертви, якій притаманне байдуже ставлення до «інакших», «закривання очей на їхнє існування» і т. ін.

У подальшому оцінка інших відповідно до актуалізованих соціальних стереотипів сприймання призводить до непродуктивності спілкування. Це зумовлено неефективним функціонуванням механізму стереотипізації, що проявляється в ідентифікації певної людини (або групи людей) відповідно до неконструктивних емоційно насичених соціальних установок референтних груп, які складають сутність соціальних стереотипів.

А. Мадрид зазначає, що ставлення до людини, як до «інакшої» є потужним фактором, що визначає Я-концепцію та формує своєрідний фільтр (стереотип сприймання, оцінки та регуляції поведінки), який зумовлює в подальшому особливості поведінки при спілкуванні з іншими.

Феномен існування категорії оцінки як «інакший» (відмінний від мене), за даними дослідника, виявляється в ставленні до іншого як до «невидимого» або «такого, що заважає». Якщо хтось оцінюється як «інакший», він підпадає під

дію стереотипів та буде оцінений через стереотипізацію, відповідно впливу якої буде формуватися поведінка та вчинки.

«Інакші» в силу свого існування, на думку А. Мадрід, викликають низку негативних емоцій – заважають, тривожать, створюють дискомфорт, викликають недовіру та підозру, часом лякають, вносять паніку.

На думку вченого, виникнення відчуття «несхожості», «інакшості» зумовлене певними відмінностями: фізіологічними (зовнішньо видимими ознаками), мовними, культурними, поведінковими особливостями [2].

Крім того, у ситуаціях сприймання особистістю власної групи та групи, яка усвідомлюється як «інша» виникає так званий феномен «дзеркального образу», що полягає в тому, як сприймають себе та іншу групу конфліктуючі сторони. Зазвичай тенденція проявляється у приписуванні ідентичних позитивних рис власній групі (автостереотипи), а ідентичних негативних – іншій (гетеростереотипи). Проте емпірично була виявлена і протилежна тенденція – сприймати власну групу менш благополучно, ніж іншу. Ця тенденція пов'язується з різним соціальним статусом груп, усвідомленням їх нерівності у політичному, економічному, соціальному, мовному, релігійному, культурному статусах. Ця зворотна закономірність дістала назву фактор соціального контексту, який визначається як вплив об'єктивного характеру соціальних відносин на побудову положення певної групи у суспільстві.

Найбільш високою є узгодженість та чіткість взаємних стереотипів конкуруючих між собою груп, оскільки всередині кожної з груп проявляється потреба розмежуватися з «іншими», «ворогами», а отже і виокремити риси, що відрізняють одних від інших. Проте, якщо групи між собою співпрацюють чи більш

тісно взаємодіють на міжгруповому рівні, то їхні стереотипи є менш узгоджені та менш чіткі. Це пов'язано з тим, що не настільки актуальною є така функція стереотипу, як захист особистісних та групових цінностей.

З аналізу сучасних напрацювань в дослідженні питання існування соціальних стереотипів сприймання випливає, що сутнісний зміст стереотипів має об'єктивну та суб'єктивну складову і виконує індивідуальні та соціальні функції, а також з психологічної точки зору викликається як відповідь на напругу, що виникає під впливом «невідомого», і часто переживається як «інакшість» групи або представника певної соціальної групи, приписування йому рис, ознак, характеристик, що містяться в змістовій складовій соціального стереотипу.

Дослідження соціальних стереотипів сприймання чуючими людьми нечуючих, як представників різних соціальних груп, практично не проводилося, або якщо і проводилося – не отримало широкого резонансу.

Проведене нами дослідження щодо вивчення особливостей соціальних стереотипів, які визначають характер сприймання чуючими студентами нечуючої людини, здійснювалося на основі аналізу мовних зворотів, асоціацій, з метою виокремлення близьких за змістом семантичних категорій. Мовні звороти репрезентують асоціативні зв'язки, як засвідчують внутрішню ієрархію значень та смислів.

За отриманими даними в результатів опитування 47 студентів спеціальності «Психологія» Інституту психології та соціально-політичних наук КиМУ (2009) було виявлено, що 81,5 % хоча б раз в житті зістрічалися з нечуючою людиною.

Вплив соціальних стереотипів на сприймання нечуючої людини, зокрема, виявляється у низці асоціацій викликаних словами «нечуюча людина» (див. Табл. 1.).

До асоціацій типу «жестова мова» ми віднесли такі, як «люди, що спілкуються МЖ», «розмовляє жестами», «люди, що бачать мову».

До асоціацій типу «глуха» належать висловлювання, які

Таблиця 1. Типи асоціацій, що викликає слово «нечуючий»

№	Асоціації	% по вибірці
1.	Жестова мова	21,15
2.	Глуха людина	9,62
3.	Інакша	7,69
4.	Дефіцитарність	56,73
5.	Труднощі у спілкуванні	4,80

використовують в тому чи іншому вигляді слова «глуха» або «глухота».

До асоціацій типу «інакша» ми віднесли такі, як «люди з іншим розумінням поняття «щастя», «інша», «таємнича» тощо.

До асоціацій типу «дефіцитарність» ми віднесли – «не може чути звуки», «людина з вадою», «неповноцінна», «дефіцит», «обділена людина», «нешасна».

До асоціацій типу «труднощі у спілкуванні» (бар'єрів) належать такі, як «замкнений», «дискомфорт», «труднощі у спілкуванні», «стіна», «відстороненість» та ін.

Отримані результати можна узагальнити наступним чином. Актуалізація асоціацій на слова «нечуюча людина» двох типів «жестова мова» і «глуха», відбувається за рахунок

активізації описової складової стереотипів сприймання, оскільки напряму в даних висловлюваннях відсутнє як таке негативне оцінювання, просто наявна констатація ознаки, що не є негативно забарвленою. Сумарно цей показник становить – 30,77 %.

При аналізі категорії асоціацій типу «інакша» (7,69 %) проявляє актуалізований стереотип, що забезпечує функцію смислового відокремлення суб'єкта від «нечуючих», тобто вони сприймаються як «не такі, як я». Це зберігає розмежувальну лінію між групами чуючих та нечуючих осіб.

Досить високий показник отриманий як асоціативна реакція за «дефіцитним типом» (56,73 %). Це свідчить про те, що вагома складова у стереотипі сприймання нечуючої людини належить саме підкресленню її «вад», що часто є негативним впливом фактору оцінки, який зафіксований в стереотипі. В даному разі людина, яка належить до певної групи сприймається як неповноцінна, нездатна, нещаслива і т. п. Високі показники за цим типом асоціацій є результатом існування соціальних установок референтної групи, яке загалом виявляється у внутрішньогруповому розумінні поняття «норма», відповідно до якого здійснюється порівняння та співвіднесення оцінюваного об'єкту.

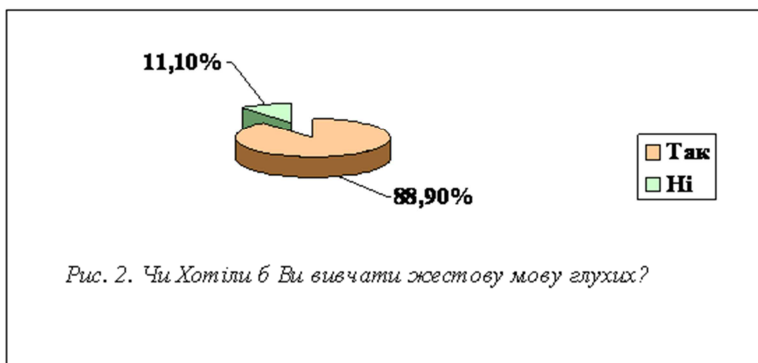
Тип асоціацій «труднощі у спілкуванні» радше видають усвідомлений чи частково усвідомлений характер і результат попередніх контактів між чуючим суб'єктом та нечуючою людиною, і репрезентують ті труднощі, що виникають у взаємодії, а саме – наявність бар'єру у спілкуванні, що, з одного боку, пояснюється наявністю як фізичного бар'єру (знижена чи відсутня здатність чути), так і соціального бар'єру (незнання,

або низький рівень володіння формою мовлення, що є зрозумілою і для чуючих, і для нечуючих комунікантів).

Достатньо активною є тенденція на наближення і міжгрупова зацікавленість між групами чуючих та нечуючих осіб, принаймні така тенденція виявляється у позиції чуючих опитуваних. Це проявляється у низці відповідей на питання. Зокрема, на запитання: «Чи згодні Ви, щоб нечуючі працювали та навчалися разом із Вами?» ми отримали наступне співвідношення відповідей: «так» – 70,4 %, «ні» – 29,6 % (див. Рис. 1.).

Крім того, цікавість чуючих до нечуючої спільноти виявляється і у прагненні та інтересі, який виявляється до ЖМ глухих. За отриманими даними за результатами опитування: 88,9 % респондентів хотіли б вивчати жестову мову (див. Рис. 2.).

Серед опитаних також виокремлюються декілька видів ставлення до нечуючої людини (див. Табл. 2.).

Таблиця 2. Домінуюче ставлення чуючої людини до нечуючої

№	Ставлення	%
1.	Інтерес, зацікавленість	25,93
2.	Жаль, співчуття	51,85
3.	«Ніхто» від «цього» не захищений	7,4
4.	Інтерферентне («такий як усі»)	14,81

Отже, домінуюче ставлення до нечуючої людини – це співчуття чи жаль, що загалом узгоджується з вище наведеними показниками, які свідчать про сконцентрованість сприймання нечуючої людини на основі її «вад», «неможливостей».

Ставлення, яке характеризується виявом інтересу та зацікавленості притаманне тим опитуваним, які спираються у оцінці нечуючої людини відносно концентрації на описових характеристиках («жестова мова» і «глухота»).

Можна гіпотетично припустити, що переважання жалю при оцінці нечуючої людини впливає певний сформований стереотип сприймання, який в своїй основі ґрунтується на підкресленні «вади» – наявність порушення слуху, яке є ядрним утворенням даного стереотипу і визначає емоційну оцінку стереотипізованого суб'єкта, відповідно до якої формуються певні еталони поведінки відносно цих суб'єктів.

На противагу цій групі, досліджувані, яким притаманне зацікавлене ставлення до нечуючої людини та переважання в асоціаціях описових характеристик („глухота”, „використання ЖМ у спілкуванні”) керуються в своїй оцінці іншим стереотипом сприймання, ядро якого складається із опису наявних ознак, а не у підкресленій відсутності необхідних, що дозволяє в емоційній оцінці бути гнучкими і реагувати на ситуації взаємодії чуюча – нечуюча людина залежно від обставин, а не відповідно до стереотипу сприймання.

Висновки. Актуальність вивчення феноменології соціальних стереотипів, які визначають сприймання чуючими людьми нечуючих, пов'язані з розширенням знань та умінь, що впливають на процеси міжгрупової комунікації. Ефективний і вчасний вплив на процеси формування соціальних стереотипів сприймання дозволяють виробити ефективні еталони оцінки «іншого», створити оптимальні патерни поведінки в ситуаціях міжособистісної взаємодії представників різних соціальних груп.

Соціальні стереотипи сприймання виконують низку функцій – як об'єктивних, так і суб'єктивних за характером. Починаючи від забезпечення сталості самооцінки (функція самозахисту від напруги, тривоги та невпевненості), завершуючи – дотриванням усталеності соціальних взаємин між

різними групами, що складають певний соціум.

Соціальні стереотипи формуються під впливом референтних груп на основі як констатації об'єктивних факторів, так і під впливом суб'єктивних чинників.

Необхідно враховувати, що стереотипи починають керувати поведінкою саме тоді, коли немає достатньої і вичерпної інформації щодо іншої людини або групи, і є відповіддю на невизначеність. Власне, при здійсненні спроби для зміни стереотипів за достатньої гнучкості особи необхідна більша поінформованість.

Серед соціальних стереотипів сприймання чуючими людьми нечуючих, можна виокремити дві тенденції.

Перша тенденція пов'язана з тим, що нечуюча людина сприймається з точки зору підкреслення її «неповноцінності», «вади», «нездатності» тощо. Таке змістове наповнення стереотипу спричиняє в його межах формування оціночного ставлення, яке характеризується виникненням відчуття жалю, співчуття, жалкування. Відповідно цих компонентів і виникають певні еталони поведінки, зокрема, які виявляються у намаганні подолати «цю ваду», що проявляється різних формах: намаганні забезпечити всіх слуховими апаратами, чи прагненні розвинути на «нормальному» рівні СМ. Проте, з часом така тенденція призводить до перекручень у зв'язку з тим, що установки, прийняті в одній референтній групі (чуючих) проєктуються на іншу групу (нечуючих), не враховуючи реальну специфіку мовну, культурну, соціальну та ін.

Друга тенденція пов'язана з стереотипами, які або наразі формуються, або є достатньо гнучкими. Головним чином, вони проявляються в сформованому образі іншої групи (зокрема, це проявляється в тому, що нечуючі сприймаються як група людей

із глухотою та, які спілкуються ЖМ). Проте, за виокремленням у змісті стереотипу ознак групи, у ньому не має усталеного еталону оцінювання, а відповідно і патернів поведінки в ситуаціях взаємодії, що проявляється у зацікавленому ставленні «позиції спостереження» за групою, що виступає об'єктом стереотипізації. Етап формування стереотипу є чутливим до інформації і за характером дозволяє більш індивідуалізовано підходити до оцінки іншого і відповідно регулювати власну поведінку.

Саме врахування сутності впливу соціальних стереотипів на процеси міжособистісної та міжгрупової взаємодії дозволяє підвищити позитивний вплив стереотипів, і знизити – негативний.

Адже, негативний вплив стереотипів спричинює відчуження у взаєминах, самотності, посилення напруги і конфліктності, що викликані переживаннями у ситуаціях взаємодії негативних емоцій (страху, роздратованості, образи, провини, сорому та ін.), що перешкоджають адекватному сприйманню партнера по спілкуванню та самої комунікативної ситуації і виокремлюють у ній переважно негативні аспекти, посилюють внутрішньособистісні, міжособистісні та міжгрупові конфлікти.

Ефективна робота з соціальними стереотипами має ґрунтуватись на забезпеченні більшої поінформованості та усвідомленні того, що «несхожість», «інакшість» – це лише різноманіття нашого суспільства, що кожна група, яка складає певний соціум вносить свій вклад, і кожна окрема група має визнавати права іншої групи на свої особливості, ознаки та специфічність. Соціальні стереотипи зберігають свою соціальнозорієнтовану функцію лише в тому випадку, коли є

ефективним і оптимальним регулятором поведінки особистості в ситуаціях взаємодії різного рівня.

Надалі, з метою здійснення ефективної соціальної підготовки особистості чуючої людини до усвідомленого, культурного та безконфліктного спілкування у різних типах ситуацій взаємодії із нечуючими, є створення умов та вироблення засобів для опанування правил успішної міжособистісної комунікації, а також створення умов для якісної зміни особистісних рис, установок індивідів, які впливають на характер взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бодалев А. А.* Психология общения. – М.: Издательство «Институт практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЭК», 1996. – 256 с.
2. *Вердербер Р., Вердербер К.* Психология общения. – СПб.: ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2003. – 320 с.
3. *Гальперин П. Я.* Лекции по психологии: Учебное пособие для студентов вузов. – М.: Книжный дом «Университет»: Высшая школа, 2002. – 400 с.
4. *Горянина В. А.* Психология общения: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 416 с.
5. *Майерс Д.* Социальная психология / Перев. с англ. – СПб.: ЗАО "Издательство "Питер", 1999. – 688 с.
6. *Слобин Д., Грин Дж.* Психолингвистика / Д. Слобин. Психолингвистика. Хомский и психология / Дж. Грин: Пер с англ. / Под общ. ред. и с предисл. А. А. Леонтьева. Изд. 4-е, стереотипное. – М.: КомКнига, 2006. – 352 с.
7. *Соколов А. В.* Общая теория социальной коммуникации: Учебное пособие. – СПб.: Изд-во Михайлова В. А., 2002. – 461 с.
8. Социальная психология: Хрестоматия: Учебное пособие для студентов вузов / Сост. Е. П. Белинская, О. А. Тихомандрицкая. – М.: Аспект Пресс, 2003. – 475 с.

Аннотация

Рассмотрена сущность социальных стереотипов восприятия. Определены основные составляющие стереотипа восприятия слышащими студентами неслышащего человека на основе анализа близких по смыслу ассоциаций, которые составляют в целом семантическое поле стереотипа. Раскрывается смысловое ядро доминирующего стереотипа восприятия, который определяет оценку слышащими неслышащих, а также особенности поведения в ситуациях межличностного общения.

Ключевые слова: слышащий человек, неслышащий человек, социальные стереотипы восприятия, феномен «другого» или «иного», стереотипизация, коммуникация, механизмы защиты.

Summary

Essence of social stereotypes of perception is considered. The basic constituents of perception stereotype are certain by the hearings students of unhearing man on the basis of analysis of near on sense associations which make the semantic field of stereotype on the whole. It is opened of the mining aspects which influent on emotions and behaviour at the communicative situations.

Keywords: hearing man, unhearing persons, social stereotypes of perception, phenomenon «other» or «another», stereotypification, communication, mechanisms of defence.